

Naufrazios

A fragata Sta. Mª de Magdalena

Lendas dos “Salcedo” e do pescador “Almanegra”

Raúl Villa Caro

A fragata *Santa María Magdalena*, que foi construída en 1773 nos Estaleiros de Esteiro (en Ferrol), tiña 41 m. de eslora, 10 m. de manga, montaba 38 canóns, e desprazaba 500 toneladas. Este buque naufragou xunto co bergantín Palomo en 1810, en Covas, na Ría de Viveiro (Lugo). Os dous buques formaban parte da frota hispano-inglesa que tiña como misión defender a costa cántabrica contra os ataques dos franceses. Tratábase de anos nos que se construíron moitos buques en Ferrol.

Pecio da Magdalena en Exponav; roda, forro e codaste

A *Madalena* foi un gran buque, que contaba con boas calidades mariñeiras, entre elas a velocidade, coas que estivo a prestar servizo na Armada naquela época. E conta a historia que cando os franceses invadiron Ferrol, en 1809, a fragata atopábase alí fondeada, e o ministro Mazarredo, parece que conseguiu evitar que se izase nela o pavillón francés.

Un ano despois, en 1810, organizouse unha escuadra hispano-inglesa, a Expedición Cántabra,

con intención de tomar Xixón nun ataque lóstrego, co obxectivo de distraer ao inimigo e despois dirixirse a Santoña (Cantabria), o verdadeiro obxectivo da campaña. Santoña era un enclave estratéxico da costa cántabrica naquela época.

A expedición española, estaba formada por 20 unidades mercantes, ao mando de Antonio Renovales, e xunto a elas ían a fragata *Magdalena* (buque insignia a cuxo mando se atopaba o capitán de Navío Blas de Salcedo) e o bergantín *Palomo*. Máis tarde, á altura de Ribadeo, incorporáronse á expedición a goleta *Liniers*, os canoneiros *Corzo*, *Gorrión*, *Estrago* e *Sorpres*, xunto a outras unidades británicas.

Unha vez alcanzada a costa cántabra, a escuadra fondeou naquela zona, pero debido á chegada dun forte temporal do noroeste, viuse obrigada a levar ancoras ante os numerosos garreos, e a *Madalena* e o *Palomo* fixéronse ao mar para capear o temporal, iniciando a que sería a súa morte anunciada.

A escuadra decidiu reagruparse na Ría de Viveiro, e mentres se procedía ao reaprovisionamiento, ocorreu a traxedia. Aínda que non se trata dun suceso moi coñecido, no mesmo perdéronse máis de 550 vidas, xa que un temporal esnaquizou o casco da *Madalena* e esta non tardou en irse a pique. O *Palomo* tamén foi arrastrado polas ondas ata a praia de Sacido (Covas, Viveiro).

O terrible suceso desenvolveuse da seguinte forma:

Figura 2. Praias de Covas, Sacido e Celeiro (Viveiro)

Na noite do 1 ao 2 de novembro de 1810 levantouse un forte temporal do NE., e a *Magdalena* acabou enca-

Praias de Covas, Sacido e Celeiro

llando na Praia de Covas, onde a ondada desfíxo a sen piedade. O *Palomo* estrelouse contra os cantís de Sacido, onde aguantou case ata o amencer, momento en que se partiu en dous.

A fragata tentou fondear mediante as súas dúas áncoras (unha delas quedou finalmente nun monumento da praia), pero a forza do vento sobre as velas provocou o garreo. E minutos despois, caeu o pau maior, arrastrando tras del a maior parte das velas. O barco quedou sen goberno, e á deriva. Nun intento final desesperado, Salcedo cortou os paus para que o buque non fose arrastrado polas súas propias velas, aínda que non conseguiu evitar que se producise unha vía de auga ao embestir contra a fragata inglesa *Narcisus*, quedando finalmente varada nos Castelos, preto da beira.

Blas de Salcedo

Desde a praia, as persoas do pobo vían como se desenvolvía a traxedia e algúns pescadores, tentaron axudar, pero todo esforzo foi inútil. Nese momento Salcedo ordenou que se abandonase o buque, e a tripulación tentou chegar nadando ata a praia, xa que a distancia á beira era curta. Pero a resaca do mar non axudaba, e só uns poucos puideron alcanzar a praia. Un dos poucos que puido alcanzar a beira foi o gardamariña Blas Salcedo Reguera, pero unha parte da historia conta que ao escoitar entre as voces pedindo auxilio, a do seu pai, o comandante Blas de Salcedo, adentrouse de novo entre as ondas, para atopar o seu triste final.

Desde a praia, as persoas do pobo vían como se desenvolvía a traxedia e algúns pescadores, tentaron axudar, pero todo esforzo foi inútil. Nese momento Salcedo ordenou que se abandonase o buque, e a tripulación tentou chegar nadando ata a praia, xa que a

Á mañá seguinte púidose contemplar un cadro de desolación terrible, con algúns taboleiros flotando, centenas de cadáveres e extenuados náufragos feridos e esgotados polo esforzo. Dos 508 tripulantes da *Magdalena*, só chegaron vivos á praia oito, pero cinco deles morreron ás poucas horas: O número de mortos elevouse a 480 e e práctica totalidade deles foron arrastrados aquela noite, polo mar, á praia de Covas. Morreron tamén 70 homes do *Palomo*, polo que a cifra total de falecidos (550) convértena nunha das maiores traxedias marítimas ocorrida na costa española. A gran cantidade de cadáveres existentes na praia obrigou a que algúns fosen enterrados nas mesmas dunas da praia de Covas.

Unha das consecuencias desta traxedia que tivo moita repercusión foi o feito de que aparece o corpo do capitán de navío Blas de Salcedo abrazado ao do seu fillo. Isto fixo que a Armada prohibise o embarque de pais e fillos, ou irmáns, no mesmo buque, mediante unha promulgación nas Cortes de Cádiz ditada por Real Orde que ordenaba que desde aquel momento se impedise que embarcasen nos buques de guerra pais e fillos, así como irmáns, na mesma dotación.

Esta Orde, que ao parecer segue vixente, pretende impedir que un mariño tome decisións erradas baseadas na comprensible preocupación pola situación dos seus familiares directos, feito que por outra banda, non está certificado que ocorrese no caso da *Madalena*: Non queda claro se deu este problema ou se pola contra o fillo morreu ao tentar salvar ao seu pai, como conta a outra versión da historia.

Excepto para as xentes da zona, e aínda que pareza increíble, ambos os naufraxios caeron no esquecemento. Pero a principios do Século XX descubriuse o pecio da fragata *Mag-*

dalena e recuperouse un dos canóns máis pequenos. Coa devandita peza e un anclote, levantouse en 1934 un sinxelo monumento aos náufragos daquela desventurada noite, monumento que pode ser visitado na actualidade.

O monumento na praia de Covas

A recuperación do pecio

Antón López Polo, coñecido como “Almanegra”, foi un pescador de Viveiro que no ano 1951, mentres pescaba, atopou novas pezas e o casco da fragata *Magdalena*. A continuación, foi contarlle o seu descubrimento ao Axudante de Mariña da época (Luís Cebreiro, heroe no afundimento do vapor Santa Isabel uns anos antes), grazas ao que un mergullador enviado pola Armada conseguiu extraer varias pezas de canóns e proxectís, entre outros restos e aveños.

Posteriormente, a mediados dos anos 70, comezou o saqueo dos restos da fragata, ata que en 1976 a Armada tomou cartas no asunto, e recuperou bastante material que pode ser visitado no Museo Naval, e no Museo da Construción Naval (Exponav), ambos en Ferrol e moi próximos. No Museo Naval pódense admirar balas, campás, elementos de vida a bordo, artillería e munición, e un longo etcétera de elementos. A maior parte dos canóns están expostos no Arsenal de Ferrol, pero leváronse dous a Cantabria (Parque do Estaleiro e Museo da Cavada), doouse un obús modelo Rovira, ao Museo Provincial do Mar de Lugo (San Cibrao) e remitíronse varios canóns ao Museo Naval de Madrid, onde se atopa exposto un pequeno obús de bronce de 3 libras.

Campás do pecio

A pesar dos danos que sufriu o buque a partir do naufraxio, o pecio da *Madalena* é un dos máis antigos e espectaculares de España. A madeira consérvase en bo estado e resulta sorprendente, non só porque transcorresen xa máis de dous séculos desde a súa construción, senón porque a fragata permane-

ceu enterrada baixa a auga durante máis de 165 anos. O poder ver o costado dun buque de guerra, a proa e a popa, a vela, e do Século XVIII, é algo impresionante. En Exponav expónse a roda, peza que forma a proa, o codaste que serve de fundamento á parte da popa, e dous anacos de fo-rro.

Planta baixa de Exponav

O naufraxio na lenda e na cantiga

Conta unha lenda que, se se acode a Covas a noite de todos os Santos, data na que ocorreu o naufraxio, por enriba do marmurio do son das ondas pode oírse o berro de:

“Pai aguanta, vou salvarte”.

E as xentes de mar desa zona aseguran que algunhas noites entre o 1 e o 2 de novembro, case ao albor, pode chegar a aparecer entre as ondas un mozo co uniforme de catorce botóns dos gardamariñas, introducíndose no mar en dirección aos Castelos, para tentar axudar a un comandante que estaba tentando alcanzar a beiramar.

Parte desta historia tamén quedaría reflectida nos romanceiros da época como é leste:

- Dime, bergantín *Palomo*,
onde foi a tua perdición?
- Na ría de Viveiro
ao toque da oración.
- Di fragata *Magdalena*,
que mal vento che deu o mar?
- Todos os ventos son bos
se Deus non dá tempestade.

**Raúl Villa é Enxeñeiro Naval e Océanico e secretario de EXPONAV do Ferrol.*